

SLOŽITÉ OBDOBÍ LITERÁRNÍHO VÝVOJE ANEBO NEZBYTÍ BOHATŠÍCH SOUVISLOSTÍ

Štyridsiate roky 20. storočia v slovenskej literatúre. Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava 2006.

Příspěvky z vědecké konference, která se na počátku roku 2006 konala na FF UK v Bratislavě a vyšla v rekordně krátké době, shrnuje sborník, jež ukazuje na silná i problémová místa v bádání o složitých obdobích literárního vývoje. Samozřejmě hlavní potřeba takové konference a jejích přístupů vyplynula z nezbytí nově přečíst slovenskou literaturu jako celek, ale zejména posledního kompletního věku, tj. 20. století. Jeho čtyřicátá léta jsou v Evropě v důsledku převratných událostí vzrušující dobou, ještě navíc, když se k ní připočítá činnost různé imigrace ve změněných politických poměrech (například východoslovenské, zejména na území českých zemí, která zde zůstala v důsledku tzv. Ruské akce za meziválečné Československé republiky).

Kromě Slováků se na konferenci a sborníku podíleli také zahraniční slovakisté, a to výlučně z Polska – se dvěma výjimkami (Velká Británie a USA). Je to o to zajímavější, že buď náhodně, nebo programově chybějí čeští badatelé, kteří by i z hlediska geneze této literatury (právě literárněhistorický, genetický aspekt je tu poměrně slabý) a ideologických postojů dokázali cosi říci, možná i v souvislosti s jevem, jemuž se říká protektorátní literatura a který vychází ze zcela jiného postavení českého národa v letech 1939–45. Takto je tu implicitně a zřetelně vyjádřena snaha, jaká se čas od času v takových sbornících projevuje, tedy vytvářet jiný kontext slovenské literatury, co nejvíce vyvážaný ze sféry česko-slovenských a slovensko-českých literárních vztahů: je to postoj jistě politicky legitimní, odborně snad i přínosný, ale nemyslím si, že pohled na slovenskou literaturu vůbec a tohoto období zvláště nějak mimořádně obohacuje.

Poměrně málo se tu vyskytuje hledání pregnantních souvislostí mezi literární tvorbou té doby a její dominantní ideologií nebo ideologiemi včetně úlohy křesťanství, katolické teologie, národovectví aj. Nejde jistě o spoje bezprostřední, ale je zřejmé, že ideologická dominantna v rámci homologie forem preferuje určité směry, žánry a poetické formy, že se však v jejich kadlubu objevují i směry k této dominantě kontroverzní (nadrealismus, evangelická literatura) – ukazují to ostatně – vzato z jiného druhu umění – i osudy Suchoňovy Krútnavy, jak je dokládá studie Lubomíra Chalupky. Z tohoto hlediska je v tom nejotevřenější Peter Mráz v stati *Prejavj národnosocialistickej ideológie v Slovenských pohľadoch 1939–45* (s. 133–138), Timothy Beasley-Murray (*Medzi zúfalstvom a nádejou – Poézia rezistencie Jána Brocku*), resp. Peter Macho (*Príležitostná poézia – nástroj zápasu proti ľudáckemu režimu*).

Sborník přináší úvahy a analýzy různé kvality a literárněhistorického, literárněkritického a metodologického dosahu; z tohoto důvodu se zmíníme jen o některých nejprůkaznějších. Myslím, že solidní stati pojednávají o nejdůležitějším směru slovenské prózy – naturismu (studie Marty Součkové, Joanny Goszczyńskiej), nápaditá a vtipná je studie Valéra Mikuly Kúpelňa (*„Hygienická láska“ u Tataru*) – Tataru se týká také dobrá stať Anny Kobylińskiej. Speciálně si vážím pojednání o slovenském nadrealismu, zejména práce Adama Bžocha a bloku teatrologických studií (Eva Vojtechová, Dagmar Robertsová); dobrá studie o Bakošově modelu dějin slovenské literatury Miloslava Vojtecha možná poněkud zjednodušila Bakošův vztah k ruskému formalismu a českému strukturalismu: oba proudy byly podle mého názoru metodologicky bohatší a Bakoš souvisel i s jinými jejich větvemi. Do sborníku integrálně patří i práce Libuše Vajdové o příznačné recepci rumunské literatury v Slovenské republice let 1939–1945, kde se projevovaly dva přístupy (klasicko-modernistický a tradicionalistický, nacionalistický a propagandistický): a co takhle recepce české literatury v letech 1939–1944? Zajímavá je studie Márie Bátorové o Pavlu Straussovi, jehož autorka počítá k „tichým disidentům“, nebo práce o slovensko-americké literatuře (Charles Sabatos o románu Thomase Bella *Out of This Furnace*).

Sborník by si možná zasloužil podrobnější rozbor ve smyslu detailních pohledů na každou studii: to udělají jistě jiní také v kontextu konkrétních témat, jež jsou tu traktována. Obecně mám za to, že sborníky tohoto typu přinášejí dobré ovoce ve smyslu nového přečtení – i při vši mož-

né náhodnosti výběru, jež je závislý na autorských prioritách. Někdy se však nevyužijí všechny možnosti, které látka nabízí: zde například absence českého, maďarského, resp. rakousko-německého pohledu podle mého soudu podstatně oslabil celkové komparativní vyznění, které by slovenskou literaturu tak rozporného a metodologicky zajímavého období uvedlo do širších evropských souvislostí.

Ivo Pospíšil

POHLEDY NA POEZII PSANÉ NA ČESKOTĚŠÍNSKU

Libor Martinek: *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920*, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, Opava 2006, 353 s.

Literatura v regionu slezského Těšínska vycházela od počátku především z potřeb mimouměleckých, tzn. mimoliterárních, převážně z potřeby obhajovat polskou kulturu proti narůstající germanizaci regionu. Proto také tvorba v této oblasti měla charakter lidový, resp. selský, a jejími autory byli hlavně prostí lidé – lidoví písmáci. Tento charakter literatury přetrvával i po roce 1920, kdy došlo k rozdělení Těšínska na českou a polskou část (s centry Český Těšín a Cieszyn), a zapříčinil její národní a vlasteneckou orientaci na úkor orientace umělecké.

Pokud se zkoumají fenomény českotěšínského regionalismu, hovoří se řadu let většinou o tzv. Zaolší, tedy o regionu za řekou Olší (polsky Olza; Martinek užívá, podle mne, nesprávné hybridní označení Záołží), která původní celistvý těšínský region dodnes rozděluje. „Záchraný“ charakter literatury v Zaolší přetrvával nejen po roce 1920 (různé menšiny ve státě dané většinou), ale někdy ještě i po roce 1945, kdy bylo třeba hájit „jinost“ režimem „nadekretované“ polské národnosti, i když v regionu mnohdy docházelo k situaci opačné: Češi byli menšinou v jinak polském prostředí, byť ani to není přesné, neboť šlo spíše o koexistenci úředně sice rozdělených národností, jejichž příslušníci se však víc než co jiného cítili být Slezané (Ślōnzoci).

Opavský badatel Libor Martinek, ač školením bohemista, přednášející českou literaturu na univerzitě v Opavě, se dlouhá léta věnuje rovněž polské literatuře (mj. přeložil např. básně D. T. Lebiody, W. Kostrzewy, B. Miązka, D. Kostkiewiczové a nedávno E. Lipské), vědecky zejména literatuře polské národnostní menšiny u nás. Pokračuje tak v dlouholeté práci mnoha badatelů, především Edmunda Rosnera, který studoval literaturu Poláků žijících na Těšínsku, a Zdzisława Hierowského, jenž v regionálním záběru sledoval literaturu v Horním Slezsku.

Martinek polskou literaturu na Českotěšínsku podrobně zmapoval už v knize *Polská literatura českého Těšínska po roce 1945* (Opava 2004, viz recenzi I. Pospíšila in – X-8, s. 219–220). Nyní se ke stejné problematice (mj. opět díky Internímu grantovému systému Slezské univerzity) vrátil časově až do roku 1920 a v monografii *Polská poezie českého Těšínska po roce 1920* zorný úhel sice zúžil pouze na poezii, ale problematiku (oproti dřívejším studiím i předchozí publikaci) rozšířil a pohled na ni v mnohém prohloubil. Zatímco v první knize šlo spíše o představení základních problematických okruhů dané literatury, o komparativní analýzy i rozborů konkrétních textů, v recenzovaných textech jde o „strukturovaný nástín“ vývoje poezie (tedy nikoli jednoho žánru [!], jak tvrdí anotace) v multi-kulturním regionu, který byl do druhé světové války pestřejší než dnešní společenství lidí mluvících převážně česky, polsky, příp. slovensky, i když v komunitě česko-polské jde spíše o jedno nářečí (*po naszymu*, jak lidé v regionu sami přiznávají) než o dva spisovné jazyky (resp. více jazyků).

Obecně je třeba předeslat, že L. Martinek si v průběhu svého výzkumu (v návaznosti na regionální tradici historických, sociologických, jazykovědných, literárněvědných a jiných bádání) vypracoval osobitou metodu, která právě na pozadí jiných disciplín přináší ukotvený a hlubší pohled na literárněvědnou problematiku. Široká materiálová báze tak nedospívá k čistě materiálové monografii, nýbrž ke skutečně metodicky rozvrstvenému komplexnímu nástínu tvorby básníků regionu. Přínosné je i to, že Martinek pracuje komparativně, protože vývoj polské poezie v Zaolší nelze pochopit bez kontextu vývoje literatury (a vůbec kultury) v Polsku.